

Q-team MIRT-verkenning Varik-Heesselt

Dijkversterking Tiel-Waardenburg en rivierverruiming Varik-Heesselt

Aan: Stuurgroep dijkversterking Tiel-Waardenburg en MIRT-verkenning Varik-Heesselt

Onderwerp: advies Q-team voor samenstelling voorkeursalternatief

Varik, 3 november 2017

Geachte leden van de Stuurgroep,

De MIRT-verkenning bevindt zich in een cruciale fase. U gaat naar verwachting op 10 november richting geven aan de uitwerking van het voorkeursalternatief: wordt dijkversterking gecombineerd met rivierverruiming, buitendijks of binnendijks, om het klimaateffect op te vangen? Deze keuze is van grote invloed op de dagelijkse leefomgeving van de huidige bewoners maar ook voor vele generaties na hen én voor een duurzame veiligheid van het gehele riviereengebied, met een robuust hoogwaterafvoersysteem. Wij geven u onderstaand advies mee om te betrekken bij uw afwegingen.

De nadruk van dit advies ligt op de **toekomstwaarde** en het **benutten van kansen**. Daarbij focussen we op het riviersysteem als geheel en op kansen om de gebiedskwaliteit te vergroten. In het licht van de adaptatie aan klimaatverandering, de veranderende eisen van de maatschappij en de kansen voor het gebied, adviseren wij u het **voorkeursalternatief** een combinatie te laten zijn van:

- **traditionele dijkversterking** en een **natuurlijk ingerichte hoogwatergeul** (alternatief 2B),
- als onderdeel van een **reeks van rivierverruimende ingrepen tussen Sint Andries en Gorinchem** (Lange Termijn Ambitie Rivieren),
- met een **integrale gebiedsontwikkeling** langs de dijk en in de dorpspolder,
- in combinatie met **ingrepen in de uiterwaarden** voor natuurmitigatie en -compensatie (vooruitlopend op ingrepen in Natura 2000) en de recreatieve toegankelijkheid voor de dorpen.

Bezien vanuit het systeem als geheel adviseren wij u te kiezen voor robuustheid en dus voor het aanleggen van een hoogwatergeul. Die biedt bovendien de meeste kansen voor ontwikkeling van het gebied en het creëren van nieuwe waarden, waardoor de gebiedskracht wordt vergroot. Die koers is ook uitvoerbaar, met een combinatie van middelen. Dit advies lichten wij graag nader toe.

Toekomstwaarde centraal

Het riviereengebied kent een aantal grote uitdagingen voor de toekomst. In de loop der eeuwen zijn de rivieren in een krap keurslijf gedwongen waardoor de ruimte voor het water steeds verder is ingeperkt, de bodem van de rivier steeds dieper uitschuurt en de uiterwaarden door sedimentatie steeds hoger komen te liggen. De Waal zit nu al te krap in zijn jas en is op dit moment de minst robuuste rivier van de drie Rijntakken. Voor de toekomst moeten we rekening houden met nog hogere piekafvoeren en vaker hoogwater. Er moeten dus echt serieuze maatregelen worden genomen om de klimaatverandering het hoofd te kunnen blijven bieden.

We staan voor de opgave om te zorgen voor een veilige afvoer van water, ijs en sediment (beheersing van overstromingsrisico's) door de Waal, waarbij de zoetwatervoorziening, de bevaarbaarheid van het

hoofdvaarwegennet (Nederland Distributieland) en waterkwaliteit voor drinkwater, natuur, landbouw en recreatie worden geborgd. Deze opgaven voor het rivierbeheer bevinden zich in een context van een veranderende maatschappij met opgaven voor leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit. We staan voor de uitdaging een robuuste rivier in te richten. Dat is een rivier die niet erg gevoelig is voor onzekerheden in de rivierafvoer en dus weinig reageert op hogere afvoeren.

Voor een toekomstbestendig rivierenlandschap is het van belang de keuzes in deze MIRT-verkenning te baseren op het functioneren van het riviersysteem als geheel, op minimale spijt en op het creëren van speelruimte om niet telkens opnieuw en gehaast te hoeven ingrijpen in de natuurlijke ontwikkeling van morfologie en natuur. Het is daarbij van belang de karakteristiek van het rivierenlandschap te respecteren en waar mogelijk functies te verweven in een integrale gebiedsontwikkeling.

Met deze blik op de toekomst is het kiezen voor een samenspel van **dijkversterking mét rivierverruiming** cruciaal en onontkoombaar. Dijkversterking is altijd nodig. Rivierverruiming vergroot de toekomstwaarde van een veilig rivierengebied en een robuuste hoogwaterafvoer en creëert ontwikkel- en beheerruimte voor de rivier. Deze integrale benadering biedt kansen voor de ruimtelijke en sociaal-economische ontwikkeling van het gebied, alsmede voor Kaderrichtlijn Water (KRW) en (water- en natuur)compensatie in het kader van het hoogwaterbeschermingsprogramma.

Toekomstwaarde <> MER, MKBA en business case

De resultaten van MER, MKBA en business case zijn weliswaar hulpmiddelen bij het nemen van een beslissing over de toekomst van het rivierengebied, maar ze leiden echter niet als vanzelf tot de beste oplossingsrichting voor het rivierengebied. Het gaat namelijk ook om de vraag: "wat voor rivierengebied willen we nalaten aan volgende generaties, vanuit oogpunt van toekomstbestendigheid?". De beoordeling van de toekomstwaarde van de alternatieven past helaas niet goed in de systematiek van MER en MKBA. Deze methoden leggen namelijk de focus op de effecten op huidige waarden en korte-termijnderendement, en op uitsluitend het (te kleine) projectgebied tussen Tiel en Waardenburg.

De meerwaarde van rivierverruiming ligt echter ook op de lange termijn, op toekomstige waarden en op het schaalniveau van het gehele riviersysteem, oftewel in het zorgen voor een Waal die een robuust hoogwaterafvoersysteem vormt over z'n gehele lengte. Wanneer we deze toekomstwaarde voor de gehele Waal en voor de lange termijn als uitgangspunt nemen dan adviseren wij nadrukkelijk te kiezen voor een hoogwatergeul in combinatie met dijkversterking.

Dijkversterking 'traditioneel'

De dijkversterking tussen Tiel en Waardenburg is altijd onderdeel van het voorkeursalternatief. Wij adviseren om te kiezen voor de 'traditionele' dijkversterking en niet voor de 'dikke dijk'. De dikke dijk doet namelijk afbreuk aan de historisch gegroeide karakteristieken van het rivierenlandschap. Bovendien achten wij de kans op voldoende passend ruimtelijk programma voor de brede kruin klein, met als risico een verrommeling van het rivierenlandschap door vele discontinuïteiten. Dijkversterking voortbouwend op de huidige kwaliteiten van de dijk is een beproefde (traditionele) werkwijze. Wij adviseren hierbij wel nadrukkelijk invulling te geven aan de gebiedsontwikkeling op en langs de dijk; op weg naar een 'gastvrije dijk' als verbindend lint door het landschap.

Hoogwatergeul Varik-Heesselt

Wij adviseren een hoogwatergeul Varik-Heesselt (alternatief 2B) onderdeel uit te laten maken van het voorkeursalternatief. De hoogwatergeul biedt extra ruimte voor de rivier en vergroot de afvoercapaciteit ter plaatse van de lokale vernauwing (flessenhals). Dit verlaagt de waterstanden bovenstrooms, tot aan of voorbij Nijmegen. Tevens creëert de geul, zoals hierboven bij toekomstwaarde genoemd, ontwikkel- en beheerruimte voor andere doelen.

Zowel de landbouwgeul (2A) als de natuurgeul (2B) dragen substantieel bij aan een meer toekomstbestendig, adaptief riviersysteem. Wij verkiezen de natuurgeul boven de landbouwgeul: deze levert met laagdynamische riviernatuur een belangrijke bijdrage aan de ruimtelijke variatie en connectiviteit van het ecologische netwerk van riviergebonden natuur en biedt kansen voor toerisme en recreatie.

Wij zijn ons ervan bewust dat bij het ontwikkelen van de geul bestaande Natura 2000-waarden in het uiterwaardengebied moeten worden gecompenseerd/gemitigeerd. Hier mag niet lichtvaardig over worden gedacht, want het kan tot juridische complicaties leiden. Daarom moet de compensatie/mitigatie zorgvuldig worden voorbereid en liefst in de directe buitendijkse omgeving plaatsvinden (onderdelen uit alternatief 3B zijn hiervoor mogelijk bruikbaar). Wij adviseren om goed te kijken hoe deze problematiek bij diverse Ruimte-voor-de-Rivier-projecten is aangepakt. Daar was het regelmatig aan de orde en is het telkens bevredigend opgelost. Mogelijk kan ook (een deel van) de nieuwe geul aan het Natura 2000-areaal worden toegevoegd: dan kan het zelfs wellicht als natuurcompensatiegebied voor meerdere buitendijkse projecten worden ingericht.

Rivierverruiming tussen Sint Andries en Gorinchem

De bocht bij Varik is echter niet het enige knelpunt in de afvoercapaciteit van de Waal. De gehele Waal tussen Sint Andries en Gorinchem is aan de krappe kant. Wij adviseren daarom de hoogwatergeul onderdeel uit te laten maken van een samenhangende reeks rivierverruiming over het hele traject. De aldus te realiseren synergie tussen maatregelen zorgt voor een veel grotere effectiviteit in termen van waterstandsverlaging. De kosteneffectiviteit van de hoogwatergeul Varik-Heesselt is op lokaal (project)niveau weliswaar niet optimaal, maar wel essentieel voor een omvattend programma voor de gehele Waal. De grotere waterstands daling zorgt over een grotere afstand gezien juist voor kostenreductie en beperkt voor een langere periode de overlast voor het gebied. Wij pleiten daarom met klem om te kiezen voor zo'n samenhangende reeks rivierverruimingsmaatregelen voor het genoemde traject in de Lange Termijn Ambitie Rivieren (LTAR).

Perspectief voor integrale gebiedsontwikkeling

De keuze voor een binnendijkse hoogwatergeul is ingrijpend, maar biedt ook ontwikkelperspectief voor huidige en toekomstige generaties rivierengebiedbewoners. De samen met de streek opgestelde ontwikkelperspectieven voor de gebiedsvisie illustreren de kansen. Dijkversterking en rivierverruiming zijn een krachtige motor voor gebiedsontwikkeling. De Gelderse Poort is hiervoor een passende referentie. Ook daar heeft een integrale aanpak van waterveiligheid en natuur-, recreatie- en landschapsontwikkeling de ruimtelijke kwaliteit en de sociaal-economische leefbaarheid van het gebied een forse impuls gegeven. De werkgelegenheid is er per saldo door toegenomen.

Om tot een succesvolle gebiedsontwikkeling te kunnen komen is het van groot belang dat de betrokken overheden gezamenlijk blijven optrekken en investeren in het uitvoeringsprogramma voor de gebiedsvisie.

Wij wensen u veel wijsheid bij de besluitvorming en lichten ons advies graag persoonlijk toe.

Met vriendelijke groet,

ir. Berno Strootman

Rijksadviseur voor de Fysieke Leefomgeving, voorzitter Q-team MIRT-verkenning Varik-Heesselt

Het Q-team MIRT-verkenning Varik-Heesselt bestaat uit Berno Strootman (voorzitter), Peter van Rooy, Frans Klijn en Sjeff Jansen. Het doel van het Q-team is het borgen van de ruimtelijke kwaliteit en integraliteit van de MIRT-verkenning, de dijkversterking en de gebiedsvisie. Voor contact met het Q-team kunt u zich richten tot secretaris Kees van der Velden, 026 3598140 of k.vander.velden@gelderland.nl.